

UNITÁRIUS SZÓSZÉK

MEGJELENIK NEGYEDEVENKÉNT

KIADJA:
AZ EGYETEMES UNITÁRIUS LELKÉSZKÖR

SZERKESZTI:
KELEMEN IMRE
oklándi lelkész.

TARTALOM:

	Oldal
Anyák napján — <i>Kövári Jakab</i>	33
Egyházi beszéd — <i>Dr. Csiki Gábor</i>	41
Unitárius életeszmeny és hivatás (konf.) — <i>Máthé Sándor</i>	46
Közönséges egyházi beszéd — <i>Dr. Fikker János</i>	51
Egyházi beszéd — <i>Bedő Árpád</i>	58

1942

Nyomatott a Globus-könyvnyomdában Székelyudvarhelyt.
Felelős tulajdonos: Csiky Albert.

**„A mi édesanyánk drága, szent egy asszony.
Nem volt az a sorsa, hogy rózsát szakasszon.“**

(Anyák napjára*)

Alapige: Királyok I. könyve, III. rész, 16—27. versek:
„Abban az időben jött a királyhoz két asszony stb.“

Régi, megdönthetetlen igazság, hogy: „Akié a gyermek, azé a jövő“. Egy régi angol közmondás szerint azok a kezek, amelyek a bölcsőt ringatják, a világot uralják. Éppen ezért a gyermek meghódítása mindig a hatalom, uralom egyik fő célja volt.

Nemzetünk ezeréves történelméből tudjuk és ismerjük a régi török módszert. Egy-egy diadalmas hadjárat alkalmával keresztény, magyar gyermekek ezreit, tizezreit szakították le az édesanyjai keblekről, szállították értékes hadizsákmányként messzi idegenbe, nagy Törökországba. Nevelték őket pogányságban, edzették zord életben, örökös tornában, viadalban; szoktatták inséghez, nélkülözéshez. Ezek az elrabolt gyermekek, mire felsejültek, mint kegyetlen, vérszomjas, anyai szeretettől, irgalomtól elszokott katonák, fordultak saját szülőföldjük, népük, testvéreik, édesanyjuk ellen. Így toborozták, nevelték a hatalmas török birodalom leghíresebb katonáit: a janicsárokat.

A modern életnek is meg vannak a maga janicsárai, akiket hizelgéssel, ravaszsággal, ideig-óráig tartó előnyökkel, ígérekkel birták rá hitük, fajuk, anyanyelvük megtagadására. Minden nép és faj közt akadnak ilyen alkalmi bérencek, elkábított, lefizelett, késő janicsárok, kiknek elperelték lelkét, el-

* Elmondva Oklándon, 1940 június 9-én.

orozták hitét, kik a lelki, erkölcsi élet számára csak annyit jelentenek, mint az anyai ágyban megnyomott, élettelen csecsemő.

S az élet, ez az ezerarcu, ezer változatu önkényúr is hány-szor perli, követeli szivünket, lelkünket. Követel tőlünk a foglalkozás, amelyet gyakorolunk, a hivatás, melynek élünk s a hivatal, amit viselünk. Életünkre, munkánkra számot tart a társadalmi osztály, melyhez tartozunk, kötelességet ró reánk az ország, melynek tagjai vagyunk; multjával, hagyományaival lenyűgöz, magához láncol a szülőföld, melynek porából vétettünk. Számot tart reánk a nép, amelynek gyermekei, az anyaszentegyház, amelynek tagjai vagyunk.

Tételes törvénykönyve, kialakult jogszokása, bírói gyakorlata s írott alkotmánya van e követelések szakadatlan láncolatának, amelyet magunkra vettünk abban a pillanatban, amikor születésünk s kereszteltetésünk bevezették nevünket minden élő lélek anyakönyvébe.

Az alapigében említett perben is gyermekéhez való jogát, igazságát kereste a felperes asszony. Joga és igazsága a legszentebb törvényre — az anyai szív ragaszkodásának alkotmányára — volt felépítve. Édesanyai szivének szent nyugtalanságával kereste szive vérét, lelkéből lelkedzett, drága magzatját, kit csalfán, élettelen holttesttel, cserélt ki az éj sötét leple alatt, vele együtt lakó, bűnös asszonytársa. Végső elkeseredésének túlcsoordulását mutatja, hogy keresetével a legfelsőbb, földi igazságszolgáltatóhoz: a királyhoz fordult, kinek bölcsességét, igazságos voltát messzi földön ismerték. A király nem restelte meghallgatni egyszerű alattvalója panaszát. Türelemmel próbál igazságot tenni. Mérlegeli a helyzetet, visszaidézi a megtörténtek emlékeit, de a két asszony hajthatatlan marad a maga igazsága hangoztatásában. A halottat senki sem vállalja, mindkettőnek az élő gyermek kellene.

Bölcs Salamon király — élet-halál ura — látja, hogy itt beismerés nem lesz s mintha a modern lélektan vezetné elhatározását, utolsó lépésre szánja rá magát. Parancsot adott: „Hozzatok nekem kardot.“ És amikor odahozták a kardot a király elé, monda a király: „Vágjátok két részre az eleven gyermeket és adjátok az egyik részt az egyiknek, a másik részt a másiknak.“ Akkor monda az asszony — akié vala az élő gyermek — a királynak, mert megindult szive a gyermekén: „Kérlek, uram, adjátok neki az élő gyermeket és ne öljétek

meg őt." A másik pedig azt mondja vala: „Se enyém, se tiéd ne legyen; vágjátok ketté.”

Mint két ellentétes vízrendszer a vizválasztó hegy oldalából, mint nappal az éjszakától, mint tűz a víztől: úgy válik, különözik el egymástól az anyai szív s a világ eljárása, gondolkozása e kettős megnyilatkozásban. Jogáért, igazságaért perel, küzd az édesanya is. Perel, ha kell, sirással, ha kell, tiz körme küzdelmével, ha kell, hangos szóval, vagy csendes zokogással. Perel, ha élettársát rossz útra térítve látja. Perel, ha gyermeke jövőjét veszélyeztetve érzi. Perel az étellel, szembeszáll az ingyéggel, hadakozik a nincsennel, de amikor gyermeke életéről, boldogulásáról van szó, akkor éppen arról lehet megismerni az igazi édesanyát, hogy önmagát emésztő, fájó gyötrellemmel, mintsem annak pusztulását lássa, inkább kész azt mondani: „adjátok neki az élő gyermeket”.

Óh, hányan tanulhatnának e képből anyák, anyósok, kik úgy vélik gyermekük boldogságát leginkább szolgálni, ha megházasodott fiuk, férjhezment leányuk életében minden nap maguknak perelik a vőtől, vagy menyőtől gyermeküket. Mennyi családi keserűség, mennyi szétbolygatott élet, mennyi megkeseredett lelkű unoka érzi ezekben, mintha karddal vágnák darabokra lelküket, érzésüket a családi viszálykodásban. Az ilyen szülők inkább készek lennének darabokra vágatni gyermeküket, csak maradéktalanul az övék lehessen.

Pedig az anyaság áldozatot, lemondást követel az utód javára. Virágdíszbe öltözik tavasszal a kert, az erdő minden fája. Olyan az egész, mintha mindmeggannyi lakodalmi menet volna. S mindez a pompa, szépség, illat csak azért van, hogy rendre elhullva, elfakulva, megvalósulhasson, megérhessen az élet továbbfolytatásának a magva.

Gyönyörű színekben pompázik az erdei madarak díszes tollazata. Fütty, madárdal veri fel az erdő néma csendjét, de a fészken költő, fiait ápoló madár tolla egyszerű lesz, nehogy elárulja fészket.

Mennyi örömről, mennyi vígságról is kell lemondjon gyermekeiért az anya. Elveszti egyidőre termete karcsuságát, megváltozik egész életrendje. Eltűnik a saját akarat, a saját kívánság s életét fokról-fokra az új élet parancsának rendeli alá. Így készül rendre, nap-nap után a döntő órára, amikor órákig vívja küzdelmét — a két élet felett — a halál s az élet an-

gyala. S hány eset van, mikor a várva-várt bölcső helyett korporsóról kell gondoskodni annyi szép reménység után.

Amikor a világra születünk tehetetlen, nyomorult féregként, amikor csak sirással tudtuk kifejezni minden élet-akaratunkat, hány órát, hány napot, hány éjszakát kellett kínos gondban, virrasztásban eltöltenie az édesanyánknak. Milyen áldott, megnyugtató hely az édesanyai kebel s milyen pótolhatatlan a drága anyatej, Mennyi járvány, mennyi betegség légiója leselkedik a kicsiny új életre s az anya szembe kell nézzen, meg kell harcoljon mindenikkel,

Arcáról sugárzik arcunkra az első mosolygás, tőle tanuljuk az első értelmes szót, amit ajkunkon kiejtünk s ő adja minkünk életünk legdrágább kincsét: az édes anyanyelvet. Az ő lelkén keresztül üzen a múlt, amikor álomba ringat a bölcsődal s meséi nyomán indulunk el a képzelet útján törpék, óriások, tündérek, királyok, táltosok, bűbájosok színes mesevilágában. Ő fog kézen, mikor első bizonytalan lépteinket tesszük s az ő lelkének édes üzenet, a mi — más számára értelmetlen — első gügyögésünk. Tőle tanultuk az első imádságot, ő vezetett először kézenfogva a templomba s akkor tudtuk meg először, mit jelent a fájdalom, amikor az ő drága, mosolygó szemében könnyeket láttunk. Minden új ruhánk, ami testünket takarta, minden ízes falat, ami nekünk nyujthatott, egy-egy győzelem volt számára az élet harcában.

És azután is hányszor tarisznyált számunkra mezőre, iskolába, szolgálatra menet, vagy a katonaládába a legnagyobb szolgálatra. Milyen jól esett az általa készített és küldött hazainak íze messzi idegenben.

Megváltozhatik a világ, lerombolhatnak s újraépíthetnek sok, gyermekkori, ismerős házat, épületet, utcát, megsemmisülhet a szülői ház; megváltozhatik az iskola, megcsalhatnak, megtagadhatnak gyermekkori, régi játszótársak, de amíg édesanyánk él, addig velünk van a múltunk, addig egy-egy órára mindig körül ölelnek gyermekkorunk édes emlékei. Amíg ő él, addig tudjuk, hogy ha ezerszer is térdre kényszerít az élet, megcsal a rideg, önző számítás, kicsúfol, elbuktat a könyörtelen, kiméltelen kenyérharc, beszennyez a bűn, megrágalmaz az irigység: — felemel, megbocsát s hősnek lát egy drága, szent asszony: az anyánk!

Az emberek számtalan szakadékot, korlátot, akadályt

emeltek ember s ember közé. Megkülömböztet a szín, a faj, a foglalkozás; elkülönít a társadalmi osztály, osztályoz az állampolgárság, vagyoni állapot s az erkölcsi felfogás. Azonban, akár melyik csoportba tartozzék is az ember, van egy, ami közös embertársával: az édesanyjához fűződő szeretet. Messzi Afrika színes négeri, francia, német, angol katonák, akik szemben állanak egymással, amikor egy-egy rövid időre elhal a harci gépek vészes üvöltése, nem arat a halál félelmetes kaszája, szivük fölül színes tábori lapot s ceruzát vesznek elé, hogy megírják a megváltást vivő sort azoknak az anyáknak, kik őket, vagy gyermekeiket szülték, „Még élek, egészségben vagyok.” S messzi marokkó szellős néger kunyhóiban, klasszikus tömörségű német házsorokban, napsütötte francia délvidéken, esti harangszókor, némán imádkoznak fiaikért az anyák. Óh, ha egyszer diplomaták, államférfiak, katonai szakértők helyett, kik előtt csak szám, gép az ember: az anyák ülnének le gyermekeik, utódaik sorsát tárgyalni, milyen más lenne ennek a világnak a képe.

Ki ne emlékezne arra a szívbemarkoló jelenetre, amikor a még jelenleg folyó háboru kitörése előtt francia miniszterek jártak a német fővárosban, megegyezést keresve, a nyílt utcán egyik német anya sírva ölelte meg az egyik francia államférfiut s zokogva kérdezte: úgy-e nem lesz háboru?

Az utcai cédának, a rablónak, gyilkosnak, a porban fet-rengő koldusnak, a csalónak, az árulónak, mind volt édesanyja, ki, amíg keblén hordozta, térdén ringatta. szebb, boldogabb jövőt álmodott számára, mert nincsen édesanya, aki ne hinne vakon gyermeke jószágában, lehetőségében, jövőjében. Ha az egész világ minden törvénye is elítéli őket, az édesanya szive, ha némán, ha fájón, ha titkon is: de megbocsát nekik. Milyen meghatóan mondja a népdalban a rabló, kóbor szegénylegény:

„Ha elfognak, ha felkötnek,
Árok partján fogok megpihenni,
Nem lesz virág a siromon,
Nem hull rám a szentelt föld göröngye,
Csak egy szegény, öreg asszony
Lopva hulló titkon ejtett könnye.”

Akit megtagad a társadalmi közösség, akit nem fogad be a szentelt föld göröngye, akinek kivégzése megkönnyebbülést jelent az emberi társadalomra, arra is rá hull egy fájdalmas,

meglőrt szívü öregasszonynak: az édesanyának lopva hullott, titkon ejtett könnye s minden hulló anyai könny, egy esdő imádság Isten trónusánál: „Bocsásd meg neki Uram, mert nem tudja, mit cselekedett.”

Bárcsak minden leány, minden ifju, mikor megindul a végzetes úton, a züllés lejtőjén, édesanyjára s az általa ejtendő tenger könnyre gondolna, mikor dúrván elútasítja az érte aggodó szív tanácsát, s mámorba fojtja a jó érzés utolsó lelki ismeretfurdalását. Mennyivel kevesebbszer villanna drága testvér vérben a gyilkoló kiskés s mennyivel kevesebb volna az időelőtt hervadt, letörött virágszál.

S mí, akik szeretünk büszkék lenni arra, hogy az úgynevezett tisztességes emberek társadalmába tartozunk, akik szeretünk hiuk lenni neveltetésünkre, soha se felejtjük, hogy mind ezt nagyrészt egy könnyes szemü, érdes kezü édesanya álmának, önfeláldozásának köszönhetjük.

Egyszer otthon, gyülekezetemben, anyák napján, templomból kijövet, így szólt hozzám egyik józan eszü, nyiltszívü, szókimondó hivem: Jól van, tiszteletes úr, az mind szép s igaz, amit az anyákról elmondott, de mikor tartunk már egyszer apák napját is? Váratlanul ért s megdöbbenett a kérdés s mivel elfogadható feleletet hirtelenjében nem tudtam, tréfával ütöttem el a dolgot.

Azóta, kivált hogy én is apa lettem, sokat tünődtem a kérdés felett s most, körülbelül így fogalmaznám meg e kérdésre a választ:

A gazdaember munkájának eredménye, mindennapi kenyere úgy függ az ég és a föld szövetségétől, együttműködésétől, mint a gyermek léte, élete, nevelkedése az édesapa s az édesanya házassági szövetségétől. Gondolatom szerint az ég az apát jelképezi, mint a tőlünk független erők: a napsugár, felhő, szél és eső összessége. Ezek uralkodnak a föld felett, ezek osztják részekre az időt, szabnak határt nappalnak, éjszának, télnek, nyárnak. A föld, az anyaföld — mint a neve is mutatja — az anya ebben a szövetségben.

A föld testében hasad a barázda, annak hantjai fogadják be a magot, annak göröngyeit töri össze a borona, vágja a kapa. Az hordozza házunk, abból hasítunk magunknak szükségünk és akaratunk szerint útat, kertlet, erdőt, mezőt vagy temetőt, amint a szükség kívánja. A föld testét szakgatja a háboruk

dúlása, egymást emésztő pusztítása. Drága testét országokra, városokra, falvakra osztják, amint az érdek s a történelmi helyzet kívánja, díszkertté, vagy nyomortanyává, mocsárrá, vagy termő síksággá változtatják önkényesen, sokszor átmeneti érdekekért. Mindehhez sohasem kérik beleegyezését s a föld — ez a jó anya — áldással, terméssel felel minden bántalomra. Ő termi kenyerünk, kristályforrásaiból fakad italunk s hegyoldatain érik zamatossá örömünk, vagy torunk tüzes, pezsgő bora. A földet soha végleg el nem hagyhatjuk, mert ha repülőgépre is szállunk, a föld vonzóereje szabja meg számunkra az emelkedés, vagy esés törvényeit.

A napsugár, a felhő, a szivárvány s a harmat szintén részesei, elmulhatalan tényezői a termésnek, a mindennapi kenyérnek, de azok uralkodnak is rajtunk, mi csak engedelmeskedünk nekik. Örvendünk, ha kedvünkbe járnak, zúgolódunk ellenük, ha hátráltatják munkánkat, útját szegik akaratumknak, de ennél többre azokkal szemben menni nem tudunk. Nem párcellázhatjuk, telekkönyvezhetjük, ki sem sajátíthatjuk azokat. S ha elviselhetetlenné válik uralmuk, az anyaföld kebelén, házakban, otthonokban keresünk oltalmat, míg kiengesztelődik, elmulik haragjuk,

Az édesanya is olyan, mint az anyaföld. Övé az élet ezer apró gondja, mellyel mi nem tartjuk érdemesnek, férfiasnak foglalkozni. Az édesanyáé sok olyan gond, törődés, baj, betegség, aggodalom, amely sokszor idő előtt gondbarázdát szánt homlokára, fájdalom-magot hint szívébe. Övé a csendes lemondás örök áldozata, a szakadatlan szolgálat, az utolsó szívdobbanásig való ragaszkodás.

Ezzel szemben a férfié a hivatali tekintély, a társadalmi siker, érvényesülés, akarat, küzdelem, győzelem egész eszten-deje: méltó hát, hogy az anya, nyomatékosan és ismételten hangsúlyozom, nem csupán a nő, hanem az anya, legalább egy ilyen, virágos, szép ünnepnapon, nyilvános elismerésben-ünnepeltetésben részesüljön leghivebb anyatárs: az egyház részéről.

Ez a tisztelet, elismerés elsősorban azoknak az anyáknak szól, akik ma itt, gyermekeikkel — boldog örömkönnnyekkel — együtt ünnepelnek. De rajtuk keresztül szól a föld minden édesanyjának, távollevőknek s a temetőben porladóknak egyaránt: „kikre nem volt méltó a világ, s mindezek,

noha hit által jó bizonytságot nyertek, nem kapták meg az ígéretekét."

A több, mint kilenc hónapja útjára szabadult háboru pusztító örülete mérhetetlen vagyonokat emésztett el és pusztít állandóan. De hol van az a mérték s érték, amivel csak megközelítőleg is fel tudnák becsülni azt a tenger könnyet, mélységes bánatot, amit édesanyák szenvedtek fiaikért, vagy gyermekeik apjáért.

Az elmúlt világháboru végeztével a mérhetetlenül gazdag Amerikai Egyesült Államok kormánya megszavazta, hogy minden édesanyának s hitvesnek, ki fiát, vagy férjét vesztette az európai harctereken, ingyen hajó- s vonat-jegyet ad, hogy felkeressék azokat a helyeket, hol övéik elestek s virágot, koszorut helyezzenek egyéni, vagy tömegsírjukra s így ők is láthassák azt a földet, melyet övéik utoljára láttak életükben.

Százával-ezrével jöttek az anyák és hitvesek, benépesültek mégegyszer az elnémult harcmezők. Külön bizottságok szervezték, rendezték, szállásolták el s vendégelték meg ezt a fájdalmas kálváriát járó asszonysereget, melynek tagjai a legdrágább kincset, fájó asszonyi szívük keservét, csillogó könnyeit fizették útiköltségül a hosszú utazásért.

Mikor ezeket a leírásokat olvastam, sokszor elgondoltam: vajjon mi lett volna, ha a fiak annak idején otthonmaradtak volna s helyettük az anyák jöttek volna, ha ők sorakoztak fel mind a két arcvonalon? Drótsövény, lövészárók helyett a frontok közé helyezték volna a sokszázezer, még név nélküli fakesztet, a sokszázezer, még gazdátlan gyászfátylat s azt kérdezték volna: válasszatok a politikai, uralmi, gazdasági, faji, nemzeliségi kérdések békés összeegyeztetése, vagy a sokszázezer gyászjelvény viselése között. Aki nem híve a békés megoldásnak, elsőnek írja fel fia, férje nevét a még jeltelen fakesztetekre.

Testvéreim, kik több, mint két évtizeddel ezelőtt, négyvéres esztendő fájdalmas kálváriáját jártátok, kiknek még az a szomorú elégtétel sem adatott meg, ami az amerikai anyáknak osztályrészül jutott, hogy legalább néma sirját lássátok az elveszett kedvesnek, töröljétek le égő könnyeiteket s legyen áldott az emlékezés, amellyel reájok gondoltok ez ünnepi szent órában.

Mi pedig, akik ma még együtt örvendezünk, szülő gyer-

mekének, gyermek szülőjének, imádkozzunk az egek Urához, atyánk, Istenünkhöz, buzgó, lélekből fakadó imádsággal, hogy a pusztulás, pusztítás angyalát tartsa távol tőlünk, mieinktől, földünkől, hajlékunktól, templomunktól s győzzön a megértés, jóakarát, osztatlan igazság, melyben hiszünk, melyért imádkozunk.

Tí pedig — anyák és gyermekek — köszöntsétek egymást a léleknek, a vérnek, a közös hitnek, a közös anyanyelvnek mindeneket egybeforrasztó, áldó csókjával! Legyen minden virág, minden vers és minden ének egy új fogadalom új szeretetre, önfeláldozásra, engedelmességre.

És tí, távollevő, vagy temetőben porladozó anyaszívek, éreztétek meg tí is ebben az órában, hogy reátok gondolunk, hogy nem halt meg végkép, ki igazán szeretett. Ámen.

Kövári Jakab.

Egyházi beszéd.

Alapige: „Az igazság felmagasztalja a nemzetet, a bűn pedig gyalázatára van a népeknek.” Péld. XIV, r. 34. v.

Nem is olyan régen még úgy látszott, mintha ép az ellenkezője történt volna a magyarral annak, amit a mai szent igék állítanak: a nemzet igazával mélyen megaláztatott. Gúnyolódva kérdezték tőle is Pilátusok: ugyan micsoda az igazság? Keresztfára feszítetett s hazájának szent földje, mint Krisztus palástja, osztokodások tárgya lett. A sors kegyetlen iróniájaként ép azok a hazarészek veszték el, amelyhez ezer esztendő történelmünk legdicsőbb emlékei fűződnek. A egykor büszke, szabad nép megalázott sorban tengeté életét: az egész föld kitagadottja lett. A babiloni fogság az ő sorsához képest még arany állapot lehetett, mert annak rabjától legalább nem követelték azt, hogy az ítéletet, mely sorsára juttatta, igaznak tartsa, hogy saját kezével írja alá halálos ítéletét. S történt ez egy nemzettel, amely nem akarta a háborút. Csak egy bűne

volt az, hogy amikor akarata ellenére mégis belesodródott a háborúba, becsülettel állotta a harcot, mert nem akart, nem tudott hitszegő lenni. El fog jönni az idő, amikor az emberiség elszörnyülködve fog visszagondolni arra, hogy a művelt nyugat ép azt a nemzetet akarta örökre láncokba verni, mely a keresztény műveltséget ezer esztendőn át vére hullatásával védte és hogy ezt a nemzetet ép azoknak a népeknek a szolgaságába akarta hajtani, melyeknek ép ez a nemzet biztosított emberi életlehetőséget: szabadságot. Husz esztendeig tartott a megaláztatás, a nagypénteki gyász. Husz esztendeig ostromoltuk elkeseredett imádságokkal az eget, mely nem akart számunkra megnyilni. Százezrek hűnyták le örökre szemüket anélkül, hogy a megváltás napját megláthatták volna. Míg aztán egyszer csak, amikor már szinte a kétségbeesés szélére sodródtunk s ott tartottunk, hogy megátkozzuk a világot s az életet, — mert egy olyan világban, melyben nincs igazság, élni nem érdemes. — Isten minden emberi elképzelést és számítást felülmuló módon igazságot szolgáltatott: az igazság felmagasztalta a nemzetet. A Kárpátok ormán örömtüzek gyultak, a Hargita homlokáról is elszállt a bánat, Husvét napja a Délvidék szabadságát is meghozta s a megfélemlítettek serege ujjongva zeng „hallelujá”-t szabditó Istenének: Nagy dolgokat cselekedett velünk az Ur, a mi Istenünk. Áldott legyen szent neve érette!

„Az igazság felmagasztalja a nemzetet, a bűn, pedig gyaláztatára van a népeknek.”

I.

Mi volt a bűn, mely ezt a nemzetet egyideig megalázott állapotba ejtette? Ez a nemzet mások ellen sohasem vétkezett; — csak önmaga ellen. Adott szavát, kötött szerződéseit becsülettel mindig megtartotta, még ha életébe került volna is. Hányszor volt úgy, szinte életébe került a becsület. Tudja meg mindenki, aki még nem tudná, hogy hitszegő és áruló a magyar történelemben még sohasem akadt. Hallóttunk már olyan megjegyzést is, hogy a magyar Trianont jól elkerülhette volna, ha idejében politikát változtatott volna. Nem tette, mert ez hitszegés lett volna! S mégis mi volt a bűne, mely megalázott állapotába ejtette? Az, hogy a legválságosabb napokban egy idegen lelkeletű társaság kezébe engedte átcsuszni a hatalmat, mely előtt nem volt szent sem az ur Isten, sem a haza fogalma.

Addig, amig a nemzet legjobbjai künn a harctereken legendás harcokat vívtak s vérüket az egy Istenért és az egy hazáért egy patakba ontották, addig idehaza egy idegen vérű és idegen lelkű társaság a magyart a magyarral szembe állította, társadalmi ellentétet, osztálygyűlöletet szított közöttük. S ha akadt valaki, aki a veszélyt felismerte s látta, hogy az igazi ellenség a kapukon belül van, azt eltették lábalól. Még ma is megdöbbenek, ha arra gondolok, hogy hová sülyedhettek akkor a közállapotok: bűn volt hinni, imádkozni, templomba járni, jó magyarnak lenni és himnuszot énekelni. Bizony, bizony saját bűnünk büntetéseként szakadt nyakunkba megaláztatásunk szégyene és minden nagy nyomoruságunk! Bizony, bizony, ha nem bomlott volna meg előbb a nemzet lelki egysége, hazánk földje darabokra sohasem szakadt volna. Isten oltalmazott meg attól, hogy beteljesedjék rajtunk is az irás szava: *„Minden ország, mely magával meghasonlik, elpusztul.”*

S alig, hogy a nemzet nagy elesettsége után valamennyire magához tért, egy meggondolatlan kérdést szögeztek neki minden magyar ember melléne: mi vagy te előbb magyar-e, vagy kathólikus, magyar-e vagy református, magyar-e vagy unitárius. A kérdés feltevése legtöbbször jószándékkal, a legjobb hazafiak részéről történt s mégis alkalmas volt arra, hogy azt a téves látszatot keltse, mintha csak vallásosságunk árán lehetnénk jó hazafiak, vagy csak hazafiasságunk árán maradhatunk hűvek vallásunkhoz. Nem tesz jó szolgálatot se az Istennek, se a hazának az az ember, aki a vallást és a hazafiasságot, — ha akaratlanul, ha jó szándékkal is — egymással így szembeállítja. Ez a két nagy és szent dolog: vallás és hazafiasság, ha jól értelmezem azokat, ha a vallást az egyházzal s a hazafiasságot a napi politikával össze nem tévesztem — ellentétbe sohasem jöhetnek.

S aztán hogy lehet az — vetődött fel már sokszor a kérdés, — hogy Magyarország, melynek határait egykor három tenger mosla, s a magyar nemzet, melynek lélekszáma Mátyás király idején az angolokéval volt egyenlő, a XX-ik században egy nyolc milliós csonka, megalázott országgá zsugorodott össze?

Ugy, hogy megszállva tartotta a belső pártviszály nagy átká. A magyar a multban még halálos ellenségével is mindig hamarabb kibékült, mint önmagával; belső meghasonlás és

felekezeti ellentétek emésztették fel minden nagy ország építő nemzeti erényét.

„Az igazság felmagasztalja a nemzetet, a bűn pedig gyalázatára van a népeknek!

II.

S mi az igazság, mely nemzetünket husz esztendő meg-aláztatás után felmagasztalta? Az, hogy Isten állított minket ide Európa kellős közepére. Isten adta nekünk ezt a földet szent hazául. Egy nemzeti feladatot bizott it mireánk, azt, hogy sajátos nemzeti kulturánk értékeivel gazdagítsuk itt Isten szép világát. Addig, amíg Istentől vett nemzeti feladatunknak becsülettel eleget teszünk, isteni jog alapján élünk és állunk itt, mint égen a csillag. S amiként nincs hatalom, amely a csillagot az égről leüthetné, nincs földi hatalom, mely a magyart a Kárpátok koronáján belül az élet jogától megfoszthatná; a mindenható Isten áll mellettünk, véd, oltalmaz és támaszt fel száz halálból is. Mitől féljek hát afiai? „Ha Isten velünk ki lehet ellenünk“?

Mint egykor Jákob a Jobbok vize mellett a *Láthatatlannal*, a Kárpátok medencéjében úgy birkózott a magyar ezer esztendő éjszakáján egy ellenséges világgal függetlenségéért, életjogáért. A küzdelemben — igaz — sokszor elesett, de nemzeti küldetésének hite, igazságának tudata mindig fölemelte. Hiába vetett tört ellene irigy és gonosz ellenségek hada, hiába ásták a sirjál ezer esztendőn át. Nemzeti küldetésének hite, igazságának ereje a magyart a tatárdúlás után is talpra állította, a százötven esztendő mohácsi vészből is feltámasztotta, a nagy-majtényi sikon letört zászlót is újra magasra tűzte, Világos és a Bach kornak átkát is átélni segítette. S ki fogja majd egészen emelni abból a sirból is, melyet Trianonban ástak számára s a sirások egytől-egyig mind megszégyenülnek. „Az igazság felmagasztalja a nemzetet.“

Abban a pillanatban, amikor a nemzet ajakán először elhangzott a hitvallás: „*Hiszek egy Istenben, Hiszek egy hazában, Hiszek egy Isteni örök igazságban, Hiszek Magyarország feltámadásában,*“ — abban a pillanatban ez a nemzet már meg volt mentve az élet számára. Lélektani törvényszerűséget látok abban, hogy olthatatlan szabadságvágyának diadalmas énekét éppen megalázottsága idején énekelte leglelkesebben a

magyar s kulturális és gazdasági léren is éppen most érte el történelmének legnagyobb teljesítményét; akkor, amikor megcsonkították, kifosztották, halálra ítélték. S történt ez így azért, mert hitét, igazságát el nem vehették. „Az igazság felmagasztalja a nemzetet . . .”

Az utóbbi husz-huszonkét esztendő a nemzet hőskorának nevezem. Sok szép, felemelő eseménye van a magyar történelemnek. Nagy Lajos daliái az Adrián száguldozának egykoron. Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára nyögte. De nincs dicőbb és fönségesebb az utolsó huszonkét esztendő történelénél, amikor hite, igazságának tudata a magyart a halálból is feltámasztotta és olyan tettekre képesítette, melyekkel bámulatba ejtette az egész világot. „Az igazság felmagasztalja a nemzetet.”

S mondjuk hozzá: áldott legyen az Uristen szent neve érte. Mert nehogy elbizakodottság, vagy hamis megítélés hibájába essünk! Nem ember műve az, ami velünk történt és nem is történelmi véletlen, amint az egyesek gondolják. Isten cselekedte ezt mivelünk! Az, amit egyesek történelmi véletlennek gondolnak, az igazságtevő Isten munkája. Ő szabott e világnak erkölcs törvényt, hogy „az igazság felmagasztalja a nemzetet . . .”

Vesztett hazánk tekintélyes része — hála Istennek — ismét a miénk. De nem ez a mi legnagyobb nyereségünk! Területi gyarapodásunk felett még mindig nincs ok teljes örvendezésre. Inkább szívünk fáj, hogy még mindig csak ennyi . . .! Még sokan vannak, akiknek a sorsa miatt még szomorúság ül lelkünkön s éjszakai álmunkból is felriadunk. Az a mi legnagyobb nyereségünk, hogy Istenbe és az Isten igazságszolgáltatásába vetett hitünk nyert csodálatos megerősítést: „Az igazság felmagasztalja a nemzetet.”

Hősök vasárnapján a multban nem egyszer csüggeteg érzés velt erőt lelkünkön s kezeinket tördelve mind azt hajtogattuk, hogy hiába halt meg a világháboruba annyi drága magyar ember, a nyolcvankettes székely bakák hiába hullatték vérüket, hiábavaló volt a gyász s a nagy élettékozlás, hazánk földje darabokra szakadt s a székely nép rabsorsra jutott. De most már szent bizonyosságát vettük annak, hogy a vér, mely a becsület mezején ömlött, egy ország magvetése volt, melynek aratása ime milliók szabadsága lett. A nemzet legdrágább

kincse mindég az a vér, melyet fiai az igazságért ontanak.
„Az igazság felmagasztalja a nemzet . . .”

Kedves Afiai! Deák Ferenc egyszer ezt tanácsolta: legyen a magyar az igazság népe, mert csak igazságban, igazságért érdemes élni. Amikor pedig a mult háboru során arról esett szó, hogy szövetségét elhagyva Magyarország külön kékét kössön, Tisza István azt a tanácsot adta: legyen a magyar a becsület népe, mert becsület nélkül élni nem érdemes. Az igazság népe is s a becsület népe is csak akkor lesz a magyar, ha Isten népe lesz és az Ő szent törvénye alá helyezi életét.
*„Az igazság felmagasztalja a nemzetet, a bűn pedig gyalázata-
 tára van a népeknek.”*

Dr. Csiki Gábor.

Unitárius életeszmény és hivatás.

(Konfirmációi beszéd.)

Alapige: János 15. r. 27., ~~16~~ r. 1—4.

Keresztény Testvéreim! Egy kicsiny ifju sereg áll előttek, kipirult arccal és dobogó szívvel. Másfél évtizednyi életük egyik legszebb és legkomolyabb pillanatát élik át e rövid órában. Bizonyságot akarnak tenni gyülekezetünk szent színe előtt unitárius hitünkről és fogadalmat arról, hogy „vallásunkhoz hűek lesznek és annak szentségét jó cselekedeteik és erényes magaviseletük által is készek mindenkor bizonyítani.” Ez órától kezdve ők már „egyházunk önálló tagjai, akik magukra vállalják minden cselekedetükre nézve Isten előtt az erkölcsi felelősséget.” Ez azt jelenti, hogy ez órától kezdve szent kötelességük úgy élni és cselekedni, úgy érezni, gondolkozni, hinni és reménykedni, mint ahogy ma itt, Erdély földjén minden hű és igaz unitáriusnak érezni, gondolkozni, hinni és reménykedni nemcsak kötelessége, de szent hivatása is. Mi már tudjuk, hogy unitáriusnak lenni soha sem volt könnyű és ma sem az, de annál gyönyörűsebb élethivatás volt mindig és az ma is. Az unitárius ember sorsát találóan rajzolja meg a felolvasott ige. Nemcsak az öntudatos unitárius ember életeszményét

tárja elénk és mutat rá a feladat betöltés nehézségeire, de megmutatja az utat is, amelyen járva képesek lehetünk mi is az önludatos unitárius életeszmény megélésére, a feladat betöltésére kisebbségi sorsunk nehéz és felelősségteljes harcai és küzdelmei közepette is. Éppen ezért, amit az unitárius keresztény ember életeszményéről és hivatásáról ifjú Testvéreimnek mondok, szóljon Tihozzátok is, akikkel 22 éves sorsközösségben élve együtt hordozzuk, azt az életkeresztet, melyet ma úgy nevezünk, hogy kisebbségi sors, tehát unitárius és magyar.

Jézus, amikor tanítványainak azt mondja, hogy az ők hivatásuk az lesz a világon, hogy bizonyosságot tegyenek mellette, nemcsak a tanítványok élethivatásának feladatára akar rámutatni alapigénk szavain keresztül, de rá akar mutatni a mi élethivatásunk feladatára is. Arra, hogy miben áll ez a feladat és hogyan kell bizonyosságot tennünk Jézus mellett, nagyon szép és egyszerű, de annál világosabb feleletet ad káténk 92-ik kérdésének a felelete: „Mindazok, amit Jézusról tanultunk, arra köteleznek, hogy Őt szeressük, tiszteljük és példáját kövessük. Legyünk Istenfélők, emberbecsülők, szeressük egymást s legyünk egymásnak segítségére jót tévén mindenkivel valakikkel jót tehetünk. Az igazságért küzdjünk s ha kell, azért életünket is odaadni mindenkor készek legyünk. Óvakodjunk minden rossztól s még ellenségeinkért is imádkozzunk. Legyen hitünk és bizodalunk Istenben és a jövő életben; s a földön úgy éljünk, hogy a jövő életben lelkünk üdvösséget nyerhessen!

Jézus mellett tehát csak akkor és úgy tehetünk bizonyosságot, ha Őt „az evangéliumból, ahol az ő tudománya, tettei és egész életének története meg van írva” nemcsak megismerjük, de benne hiszünk és neki mindenkor engedelmeskedünk, mint akirőt tudjuk, hogy „nem adatott más név az emberek között, az ég alatt, mely által kellene nekünk megtartatnunk.” Éppen ezért az unitárius ember egész életét hivatása teljesítése közben annak a tudatnak kell kitöltenie, hogy mindaz, amit Jézus tanított igazak, ahogyan Ő élt, amiképen az emberi élet helyes útját példaadásával megmutatta, számunkra is a legbiztosabb út, az egyedül helyes és jó a tökéletesség felé és ígéretei a legerősebb kezességek az üdvösségre. Mert valaki mellett bizonyosságot tenni annyit jelent, mint elismerni, hogy az, amit mond vagy cselekszik, a legjobb hitünk és legerősebb meggyőződésünk szerint: a legigazabb, a legjobb és a leghelyesebb.

Azonban ezt elismerni Jézusról és erről meggyőződve lenni még nem jelenti a teljes bizonyosságtevést Jézus mellett. Káténk tanítása szerint elengedhetetlen feltétele a bizonyosságtevésnek a Jézus iránti engedelmisség is. A Jézus iránti engedelmisség a mi unitárius életeszmenyünk szerint pedig abban áll, hogy az Ő parancsolatait hiven megtartsuk, példáját követve arra törekedjünk, hogy hozza mindenekben és mindenkor hasonló legyünk; tehát minél jobbak, igazabbak és erényesebbek. Az unitárius ember épen ezért sohasem kételkedik abban, hogy az Isten iránti gyermeki bizalom, a mennyei Atya akaratával szembeni föltétlen engedelmisség és az abban való foglalatosság, az Isten és emberszeretet legfőbb parancsolatának minél teljesebb betöltésére való szüntelen igyekezet az egyedül áldásos az ember életére nézve és egyedül méltó az Isten gyermekéhez, de egyedül biztosítéka annak is, hogy a jó és igaz: azaz az Isten országa terjedjen a földön.

Azt pedig minden unitárius ember tudja, hogy a Jézus melletti bizonyoságtétel állandó harcot és küzdelmet jelent e világban mindaz ellen, ami útjában áll az isteni akarat sodrának, ami el akarja torzítani életünket és gátat akar vetni az Isten országa megvalósulása elé. Épen azért a mi földi életünk állandó küzdelem az emberi *gyarlósággal*, annak önmagunkban és a világban jelentkező kísértéseivel szemben. Ez a harc és küzdelem természetesen nagyon sok nehézséggel és sokszor keserű megpróbáltatásokkal jár.

Maga Jézus sem titkolja tanítványai előtt, hogy élethivatásuk betöltése nemcsak nehézségekkel fog járni, de üldözéssel és szenvedéssel is. „A gyülekezetekből kirekesztenek titeket, sőt jön idő, hogy aki öldököl titeket, mindazt hiszi, hogy istentiszteletet cselekszik veletek, mert nem ismerték meg az Atyát, sem engem. Ezeket pedig azért beszéltem néktek, hogy amikor eljön az az idő, megemlékezzetek róluk, hogy én mondtam nektek.” Azt ma már minden történelmet ismerő ember tudja, hogy a tanítványok és az első keresztények életében szóról-szóra beteljesedett, amit Jézus nekik megjósolt. Üldözték, bebörtönözték, halálra-kergették és megölték azokat, akik bizonyoságot kívántak tenni hitük mellett. Az egy János apostol kivételével a tanítványok mind vértanuhalált haltak Jézusért, de Őt meg nem tagadták. A halál pillanatában is boldogan tettek bizonyoságot Jézus mellett. Emlékezzünk arra

az eseményre, amikor az apostoli hivataluk kezdetén a főtanács elé állították a tanítványokat és azt ígérték, hogy ha hallgatnak, akkor övék az élet és szabadság, ha pedig tovább tanítanak, sorsuk a Jézus sorsa: a halál. Milyen hősieb bátor-sággal felelték: „Nem tehetjük, hogy ne szóljuk azokat, amiket láttunk és hallottunk.” Ez a bátor, hősieb és öntudatos bizonyosságtevésük végül is diadala lett annak az éleleteszménynek, melyért életét áldozta fel maga Jézus is. Minden üldözés és megpróbáltatás közepette elmuló életük pedig bizonyosága lett a jézusi ígéletnek is: „Aki énbennem hisz, ha meghal is él.” „Bizzatok, én meggyőztem a világot.”

Nem titkolhatom el én sem előttem ifju Testvéreim, hogy ha ti unitárius vallásunk éleleteszménye szerint kívántok Jézus mellett bizonyoságot tenni, akkor a mi mostani életkörülményeink között sok nehézséggel, megpróbáltatással, talán sok szenvedéssel is fogtok találkozni. Lehet, hogy át fogjátok élni mindazt, amiről Jézus alapigénkben beszélt: „A gyülekezetből kirekesztenek stb.” Hiszen egyházunk négy évszázados történelme alatt unitáriusnak lenni sohasem jelentett mást, mint hordozójának lenni a szenvedés, az üldöztetés és az elnyomatás súlyos keresztjének. És nem jelent mást ma sem. Nem, mert ma itt Erdély földjén unitáriusnak lenni azt is jelenti: hogy magyarnak lenni. Ma megőrizni az Istenbe vetett hitünket és reménykedni az ő szabadításában életünk szenvedései, kísértései és szorongattatásai között, egyet jelent azzal, hogy mi még mindig hiszünk abban, hogy ami velünk történt két évtized óta és különösen az elmúlt évben, lehet emberi igazságszolgáltatás, de semmiesetre nem isteni igazságszolgáltatás.

Éppen ezért ma a mi unitárius éleleteszményünk szerint jó unitáriusnak lenni jelenti azt is, hogy jó magyarnak lenni. Hűnek lenni pedig mindahhoz, amit ma nekünk ez a szó jelent, hogy unitárius és érte dolgozni, áldozni, tőrni és szenvedni, ma jelenti nekünk azt az éleleteszményt is, amely erősebbé, edzettebbé, vihartállóbbá akarja tenni a mi sajátosan magyar életünket is. Unitárius vallásunk szentségét és szépségét bebizonyítani jó cselekedeteink és erényes magaviseletünk által ma már azt is jelenti, hogy megmutatni ennek a mi világunknak, hogy mi magyarok erkölcsi felfogásunkban feddhetetlenebbek vagyunk, mint mások, cselekedeteinkben becsületesebbek, Isten

iránt hűségesebbek, faji szempontból pedig egymást szeretőbbek, mint mások.

Jól tudom, hogy ez életeszmény komoly önmegtagadást, elszánt, bátor önfeláldozást és sok türelmet, lemondást és kitartást követel attól, aki hű akar lenni ebben a mi ellenséges világunkban mindahhoz, amit ez a két szó jelent nekünk: unitárius és magyar. Ezért az életeszményért sorsotok az első tanítványok sorsa lesz. Titeket is ifju Testvéreim hitetekért kifognak kacagni, hűségetekért üldözni, lenézni és megvetni fognak, bizonyágtevésetekért szenvedéssel fognak fizetni. És azok, akik ezt teszik veletek, azt fogják hinni, hogy istentiszteletet cselekszenek veletek. De Ti most már tudjátok, hogy mindezeket ők azért cselekszik, mert nem ismerik az Atyát, akinek mi is épen olyan gyermekei vagyunk, mint mások, nekünk is olyan jogunk van az élethez, a mindennapi kenyérhez, az emberi jogokhoz és szabadsághoz, mint bárki másnak; a kultúra áldásain keresztül a tökéletesedés felé haladni, Krisztus mellett hitünk és világszemléletünk szerint tenni bizonyágot, nekünk is ép olyan istentől nyert megbízatásunk és küldetésünk, mint bármely nép fiának ezen a világon.

Mindezeket pedig nem azért mondtam el, hogy megbotránkozzatok, hanem, hogy amikor eljön az az idő és választanotok kell a széles ut között, melyet ellenségeitek mutatnak ígérvé életet és szabadságot, de amely mégis pusztulás, megsemmisülés és a halál örvénye felé visz és a keskeny ut között, mely ma a hithű és áldzatosszívű unitárius utja, megemlékezzetek arról a fogadalomról és ígéretről, melyben erkölcsileg elkötelezitek magatokat, hogy azt az életeszményt, melyet ma a mi unitárius egyházunk képvisel, hitbeli meggyőződéseitek ellenére, el nem áruljátok, mellette mindenkor készek lesztek bizonyágot tenni.

Ma itt Erdély földjén ennél szebb, áldottabb és dicsőségesebb élethivatása nem lehet annak, aki öntudatosan magyarnak és unitáriusnak vallja magát. Ti még fiatalok, az élet kezdetén állotok. Szeretném, ha megértenétek, hogy könnyű dologra vállalkozni sohasem jelentett dicsőséget. Maga Jézus is megmondta: az én igám nehéz, de gyönyörűsége. Gondoljátok vissza e pillanatban a ti rövid másfél évtizednyi életeitek iskolai szakára. Ugyebár az iskolában rossznak lenni, hazugnak lenni, tanítóitok kegyét árulkodással keresni, mindenben

az utolsónak lenni, nem jelentett dicsőséget. Nem, mert ahhoz nem kellett küzdés, fáradság, lemondás és hősies erőfeszítés. De nagy dolog volt és épen ezért dicsőséges is a többiek között elsőnek lenni, jónak lenni, kötelesség tudónak és mindenben példátadónak. Ehhez szorgalomra, küzdésre, kitartásra és mindenekfelett egy kis lemondásra és önfeláldozásra volt szükség. Épen ezért ne feledjétek el soha, hogy így van ez ott künn az életharcban a nagyok életében is és így van ez különösen ma a mi kisebbségi életünkben is. Hibahagyottnak lenni, Krisztustól elszakadni, Istenről elfeledkezni, fajunkkal szemben közönyösnek lenni nem jelent senki számára nehézséget és nem kíván senkitől önfeláldozást és küzdelmet, de nem jelent dicsőséget sem. Azonban dicsőséget jelent hűséges unitáriusnak lenni és vállalni ezért minden áldozatot, szenvedést, küzdelmet, lemondást és hősies kitartást, mert nagy, nehéz élethivatás, szép és szent életeszmény. Ti ma erre a dicsőségre nyertetek küldetést és megbízatást. Legyetek mindig boldogok és büszkék arra, hogy ma besoroztatottok unitárius életeszményünk harcosai közé, önálló tagjai lettetek a mi kicsiny egyházunknak és ugyanakkor hordozói egy eljövendő boldogabb világ zálogának. Ámen.

Máthé Sándor.

Közönséges egyházi beszéd.

Alapige: Móz. I. 25. rész, 31—34. vers. „Jákok pedig . . .”

Van vallás, mely az élettől teljesen elszigeteli magát; melegségét, szeretetét és vágyódásait kolostorba menekíti, elhatárolja magát a zajló és mozduló életlármájától s úgy mélyed el, imádságait úgy rebegi, mintha mindahhoz az életnek semmi köze sem volna.

Van vallás, mely az ezerarcu élet elől nem menekül ilyen messzire, a szerzetes igéző csendességét és egyéni magányát nem ölti önmagára, de mégis távol áll a mindennap apró dolgaitól. Nem él kizárólagosan külön életet, de az élet kérdéseibe

csak ritkán és nagyon szórványosan avatkozik bele. Ugy bele fészkei magát egy intézményesített keretbe, melyet Egyháznak nevez, mintha az önmagába cél lehetne.

És van vallás, mely sem teljesen elvonulni nem hajlandó, sem távolodni nem akar az élettől. Eltökélt szándéka, hogy a lelkekből feltörő ösztönös erejével, sajátos színeivel, forró istentudatával ott marad és ahhoz a helyhez ragaszkodik, hol minden pillanatban szükség lehet reá. Azért ez a vallás az élet vallása. Önmaga kitelyesedését, munkájának elvégzésére nem ismer áldottabb és méltóbb helyet, mint az életet, ahol van ébredés, lenyugvás, elindulás, megérkezés, siker és kudarc, győzelem és vereség, megdicsőülés és elbukás.

Unitárius vallásunk az élet-vallások közé tartozik. Azok a vallások, melyek többé-kevésbé, vagy teljesen elvonatkoztatják magukat az élettől bizonyos tekintetben, de amikor esztendőik multak és váltakoztak anélkül, hogy a kínos fáradság, a súlyos sors bármilyen vonatkozásban enyhült volna, mégis csak akadtak lelkek, akik nem voltak hajlandók olcsó alkudozásba bocsátkozni. Éppen ezért volt sok tekintetben eredménytelennek látszó sok éves küzdelem. Azok a férfiak, kik nem voltak könnyen hajlandók a szentebb értékeket csak úgy odadobni — a lelkekhez nőtt gondolatot drágábbnak tartották, mint ezekért felkinált apró tál lencséket.

Sajnos ilyen tekintetben a férfias magatartás, az elszánt küzdelem és kemény ragaszkodás most, amikor a világ közvéleménye, a történelem mozduló énje, a nagy gondolat győzelmes térhódítása értünk dolgozik — fokozatosan alább hagy. Amikor szent és tiszta küzdelmeinknek kilátásai fakadnak — itt benn vallási, kulturális, népi és egyetemes vonatkozásban mindinkább ézsai módon kezdünk cselekedni. Százados gondolatok legendás szépségét, féltve őrzött reményeket és álmokat akarnak egyesek könnyelműen, úgy mint Ézsau — mert az kockázat nélkül jár — elveszíteni. Népünknek önerejét, küzdeni és elvi tudásának lendületét és iramát nyomorítják meg azok, kik tál lencsékert nap-nap után odaigérik egy nép elsősülöttségének jogát. Azok a gazdasági előnyökben felénk mulatott tál lencsék ösztönösen történelmi megítélésünk szerint semmi értéket nem képviselnek azokkal a nagy álmainkkal szemben, melyeket imádságos lelkünk könnyei tesznek mind csillogóbbá. Jakob egy tál lencséért mindent akart: vagyont, családi házat,

áldott lelkekhez nőtt értékeket, becsvágyat, büszkeséget — lelki erőt. — Ézsau gondatlanul, szinte teljesen a mult élményeire, régi kinyilatkoztatásokra és e kinyilatkoztatásokon felépülő, megcsontosodott hitrendszerre építék a maguk lényegét és épen ezért ezeket elsősorban a mult érdekli. Ezen kívül azonban, mert ezek a régi tanítások úgy állítják be a földi életet, mintha a puszta átmeneti életszakasz volna, a mult mellett ez a jövő ajza fel idegeiket, mely a földi élet megszűnése után következhet. A halál után kérdése az ilyen vallásoknál majdnem központi helyet foglal el. Mert számukra a földi élet egy rossz, léves, nemsikerült elindulásu szükségszakasza az ember megbiztatásának — annak apró kérdései nem olyan lényegesek és nem olyan súlyosan döntőek. Az ilyen vallások számára a jelen és annak eleven valóságából felfakadó kérdések nem halálosan komoly kérdések.

Az unitárius vallás a multak hálás és kegyeletes megbecsülése és értékelése mellett elsősorban az élő lélek lüktető áramából táplálkozik. Nem tudja elfelejteni egy percig sem, hogy hitének ezen természetéért majdnem négyszáz esztendővel ezelőtt egy kolozsvári predikátor hőiesen a halálba ment. Szent és örök buzdításul szolgál ma mindenkinek, hogy ennek a vallásnak tüze és hajtó ereje egy lendületében nagyszerű és alkotásaiban drága történelmet küzdött végig s nem tudja elfelejteni, hogy ezen történelem elszánt és erőfeszítésekben megnyilatkozó, rendületlen emberek életében alakult. Emberek életében, kik ragyogó csillagokká lettek az erdélyi unitárius történelem negyszázados égboltozatán. De mindezek emléke, ereje és megbecsülése a mi vallásunkat nem gyökerezi bele a multba. E vallás tulajdonosai még csak nem is eschatologikus látomásokban gyönyörködnek, melyek talán elszenvedett földi élet után a halálban teljesednek, hanem a földi életben alakuló jövőt akarják Istenországának tudni. Ahhoz pedig, hogy a földi élet jövő napjai ujak, jobbak, békésebbek, szolidabbak és tündöklőbbek lehessenek — nem lehet közömbös a jelen egyetlen rezdülése sem. Ezért táplálkozik az unitárius vallás a ma élő emberek lelke megnyilatkozásából. Ezért nem közömbös számára, hogy vajjon ma sirnak, vagy nevetnek a milliók. Ezért tör be az élet minden zugába ez a tépelődő, kereső vallás és ezért akarja megtudni, hogy hányan vannak erősek és hányan gyengék, hányan vannak hegyeket

mozgató hittel és hányan reménytelenek, csüggedők. Ezért ki-
nozza szüntelen a gondolat, hogy vajjon jó, helyes-e a jelen,
igaz, megbízható-e az irány? Mert a jövő, az alakuló élet
valóság. Ezért hallgatja meg az aggodalmakat s ezért mozgatja
éberre a lelkek ezreit.

Ez a vallás vasárnap nem tudja elvégezni a dolgát, hét-
főn virradóra nem vonulhat magányba, mert az élettel akar
együtt lenni, az élet pedig a vasárnap mellett hétköznapokból
is áll.

Unitárius vallásom szellemében szeretném az életre al-
kalmazni Ézsau és Jákob történetének a bibliából felolvasott
részletét . . .

* * *

Semmi rendkívüliség nem tapad ehhez a két férfiúhoz. Igaz, hogy Jákobnak élete története úgy alakult, hogy van bizonyos vallás, lélektani értéke és jelentősége, de végeredményben mind a két ember merőben köznapi jelenség. Egymásnak testvérei voltak. A kettőjük közötti történéseknek Jákob a főhőse. Együttes életükben már kétszer határozottan félrevezette testvérét, Ézsaut. Tervszerű ravaszkodással, közönségesen szólva — lelketlenül becsapta bátyját. Ez alkalommal kihasználva egy pillanatnyi helyzetet, a fáradt, csüggedt ember nemtörődöm lelkiállapotát — rávette arra, hogy legszentebb értékéről, jogszerinti vagyonáról — nevetségesen jelentéktelen ellenérték fejében lemondjon. Ézsau éhesen és gyötrötten tér haza napi robotjából, holt fáradtnak érzi magát. Jákob, aki készült erre az alkalomra, mint egy számító kufár elébe lép és üzérkedő módon vásári feltételeket ad elő: „*add el hát nekem azonnal a te elsőszülöttségedet.*” Ézsau a családban az idősebb fiu gyönyörű vagyonnak volt a várományosa. A zsidó törvények szerint, melyeket későbbi korok nemzetei is, sőt modern államok is alkalmaznak — a legnagyobb fiu az ősi földet, a családi házat és minden szent értéket kapta, hogy a család története meg ne szakadjon s a név dicsőségesen tovább éljen. A család többi gyermekeiről másképp gondoskodott a törvény. „*Im én halni járok, mire való hát nekem az én elsőszülöttségem*” — feleli az ajánlatra a csüggedő, az egykedvű és a pillanat ösztönös vágyára hallgató Ézsau. A szándékot, a vallo-
mást, a hajlamot Jákob nem tartja még elegendőnek s esküt

kiván bátyjától, hogy meglepetések ne érjék. Ézsau könnyeműen, mint aki igazán nem is tudja mit csinál, mint aki teljesen ész nélkül cselekszik, a terv szövevényeibe kerül s eldobja magától a nagy, pótolhatatlan értéket. Az elsőszülöttségi jog drága értéktartalmáért kap egy darab kenyeret és egy tál lencsét.

Tulajdonképpen úgy érzi az ember, hogy e történettel kapcsolatban Jákobot, az erkölcstelen kufárt kellene lélekelemezni s irtózatosszineekben felmutatni a jákobi cselekvéseket, mint elrettentő példákat. Őt kellene súlyos vonásokban minden oldalról bemutatni, aki a maga érdekeinek síkján nem átalotta a testvért is hajléktalanná és földönfutóvá tenni. Mindazonáltal én Ézsaut, a rászédett idősebb testvért szeretném közelebbről felmérni s vele kapcsolatban kívánom mondanivalóim tanulságát levonni. Jákobnak a maga szempontjából igaza volt. Erkölcstelen uton ugyan, de határozott nyereségbe jutott számításai nyomán. Megnyerte könnyüszerelemmel, bűnös fondorlattal, küzdelem és vér nélkül azt, amit a teremtés megtagadott tőle: az elsőszülöttségi jogot.

Ézsaut nem tudom védeni, inkább sajnálni szeretném. Nem tudok semmi érdeket felfedezni vele kapcsolatban, melyre azt mondhatnám, hogy talán ezért érdemes volt. Önzetlennek sem hihetem magatartását, mert ilyen botor cselekedetnek nem tudom felfedezni az értékét, már pedig önzetlenül cselekedni annyit jelent, mint értékeset cselekedni. Egyszerűen céltalan és bárgyú megnyilatkozásnak vélem magatartását s olyannak látom, mint akiben semmi ellenálló erő, vagy akarat nincs s aki a pillanat~~hangulatában~~ körütekintés nélkül cselekszik úgy, hogy sem önmaga sorsát és életét, sem övéi javát, sem családjá, közönsége, nemzete törvényeit, intézkedéseit nem tartja szem előtt. Gyáva, gyenge embernek itélem Ézsaut s méntségül azt sem tudnám elfogadni, hogy fáradt, ernyedte, csüggedt volt testileg és lelkileg egyaránt, amikor cselekedett. Nem tudom a pillanat körülményeivel is feloldani súlyos önmaga és másokkal szembeni felelőssége alól, mert a másképp cselekedni akarásnak, a bátrabb és férfiasabb helytállásnak még halvány vonásait sem veszem észre rajta. A cselekedete előtt elhatározását nem előzték meg problémák és kérdések, nem latolgatott, nem mérlegelt, hanem a legkényelmesebb s a pillanat szempontjából a legkevesebb áldozattal járó módot választotta. Egészében tehát erőtlen és sajnálatraméltó ember.

De, amig sokáig sajnálkoznánk Ézsau magatartásán, inkább figyeljük meg jelen életünk, saját eljárásaink. E megfigyeléssel könnyen észre fogjuk venni, hogy az emberek ma is hányan adják el elsősülöttségi jogukat egy tál lencséért s hányan tesszük ezt magunk is. Hányan teszik magukat rövid élvezetekért egész életükre szerencsétlenné, vagy hányszor áldoznak fel valami ezerszer értékesebbet, tartósabbat, valami csekélységért. — Mindenekelőtt Ézsau minden ember, aki rosszat cselekszik. Odaadja a jó lelkiismeretét, becsületét, élete egész boldogságát, csak hogy gyorsan és azonnal kielégíthesse valamelyik mohó vágyát. Az élvezet olyan hamar elmúlik, mint a lencse ize s azután az egész élet úgy áll az ember előtt, mint egy borongós novemberi nap.

Egy fiatal diák idegen pénzt tulajdonított el, hogy délután egy kellemes kirándulást rendezzen. Börtönbe került. A tál lencsét hamarosan elfelejtette, de azért az egy délutánért az egész életét tönkretette. Hány délután van egy életben s ezeket mind egyetlen egyért odaáldozta.

De meglelt, komoly emberek, férfiak és nők sokszor egy pohár hideg vízzel tönkreteszik egészségüket. Egy percnyi élvezetért millió perceket áldoznak fel, önuralmat nem gyakorolnak s akaratukat szabadon eresztik, mint a vadló kantárszárát s aztán egykönnyen elfogni nem tudják.

Sokszor azonban nemcsak akaratgyengeségben adja el az ember az elsősülöttségi jogát, nem csak azért, mert a hirtelen támadt vágy erőt vesz rajta, hanem mert olyan vak, hogy nem tudja az értékest az értéktelentől megkülönböztetni. Az ilyen ember sohasem gondolkozott azon, hogy az életben adott körülmények között mi a legjobb és a leghelyesebb cselekedet. Mindezen cselekvések azonban csak az ember életére nézve veszélyesek és kinosak, bár minden egyéni ember élete valamilyen formában más életekkel van összekötve s így az ilyen magatartással járó cselekvések másokra nézve is rosszak, fájdalmasak és kinosak.

Vannak azonban ezeken túl súlyos vonatkozású egyéni cselekvések, amikor ugyanis egy közösség, vagy egy egész község nevében cselekvő ember, vagy emberek mutatkoznak lélekben és testben olyan ellenállásnélkülieknek, olyan gyengeknek, olyan értékeket fel nem ismerőknek, hogy hajlandók drága javakat, ősi jogokat tál lencsékért odadobni. Abban az

egész életet magában foglaló két évtizedes kálváriában, melyet mi is, de a világ közvéleménye is erdélyi magyar sorsnak ismer, sokan állottak felelős vezetőink olyan helyzetek előtt, melyek Ézsauéhoz hasonlóak. A népi, vallási, kulturális és általános jogainkért folytatott küzdelemből holtfáradtan, legelemibb munka- és megélhetési kérdéseinkben meg sem hallgatva, — kiéhezve — csüggetegen, az erdélyi magyarok hányszor állottak Jákób előtt. A kezdet óráiban, amikor halálra sápadtan, reménytelenül, mint a történelemnek földhöz vert lelkei, önmagunkat sehol sem találtuk, nem kínálkoztak vásári alkalmak. De amikor esztendőik multak és változtak anélkül, hogy a kínos fáradtság, a súlyos sors bármilyen vonatkozásban enyhült volna, mégis csak akadtak lelkek, akik nem voltak hajlandók olcsó alkudozásokba bocsátkozni. A helyzet és körülmények szerint éppen azért volt sok tekintetben eredménytelen a husz éves harc, mert nagyobb és szentebb értékeket vezéreink nem akartak feladni — a lelkekhez nőtt gondolatot drágábbnak találták, mint az áldozatokat kevésbé könnyítő, kényelmet jelentő, tál lencsés adományokért.

Sajnos, ilyen tekintetben a férfias magatartás, az elszánt küzdelem és a hajthatatlanság a világ közvéleményének reánk, sorsunk és életünkre nézve kedvező véleményalakulása — a történelem mozduló ereje — a nagy gondolat győzelme, térhódítása arányában alább és alább hagyott. Amikor szent és tiszta küzdelmeinknek kilátásai fokozódnak, itt bennt vallási, kulturális, népi és egyetemes vonatkozásban mindinkább ézsauai módon kezdünk cselekedni. Magasztos gondolatok legendás szépségét, féltve őrzött reményeket és álmokat akarnak egyesek kényelmesen, úgy, mint Ézsau, mert ez kockázat nélkül jár — elveszíteni. Népünknek őszerejét, küzdeni és élni tudásának lendületét és számát nyomorítják meg azok, kik tál lencsékért bárgyú módon, vagy szomorú tudatossággal hajtandók az egyenlőtlen, vagy lelketlen vásárra.

Jaj azoknak, akik nemcsak a maguk, de mások nevében is, közösségek, népek, egy nemzet nevében készek voltak vállalkozni, vagy készek még mindig vállalkozni, kerrékkötötve a történelem iramának — arra, hogy ézsauai módon szelnek eresszék, vagy sárba tiporják milliók reménységét.

Amikor Istennel beszélgetek s keserű vallomásom és lelki bánatom szavakká öntöm, amikor vallásom ereje lüktet ben-

nem s fájdalmasan sirom el újra meg újra, hogy nem kell a pillanat olcsó ingerét kielégítő tál lencse, csak azt cselekszem, amit mindannyiunknak cselekedni kellene. Ez a nép nem mondvacsinált zsibbasztó injekciót akar, hanem mindenkifelett életet — elismertetést, megélhetést, önérzetes, büszke boldogságot, elsőszülöttségi jogának tiszteletben tartását.

Minden gyenge, gyáva Ézsau, aki hajtandó népe hite és meggyőződése ellenére cselekedni, aki jobban szereti önmagát, mint a gyönyörű feladat hősie teljesítését, — a történelemnek és millióknak elmaradhatatlan felelősséggel tartozik.

Voltak hősei mindig a történelem feladatai különböző szokásainak s bizonyára vannak még ma is, akik rendületlenül hisznek abban, hogy amiért élni érdemes, azért meghalni is drága. Ámen.

Dr. Fikker János.

*hogy se illik miért mit edent,
ne vezessék rá!*

Egyházi beszéd.*

(Néhai Dr. Csongvay Lajos marosköri f. ü. gondnok által 1918. évi köri közgyűlésen kitűzött pályadíj nyertese.)

Alapige: I. Krónikák 28. s.: „Őrizzétek és keressétek az Urnak, a ti Isteneteknek minden parancsolatját, hogy birhassátok e jó földet és hogy örökségül hagyhassátok fiaitokra is magatok után mindörökké.”

Izrael népének legnépszerűbb, s egyik legnevezetesebb királya Dávid, kinek oly erős hite volt Jehovában, mint népe közül senkinek, népe vezetőférfiainak gyülekezetében mondta a felolvasott igéket k. afiai. A nagy király, ki népe boldogítását szívéen hordozta, kinek lelkében annyi vallásos érzés, Istenbe

* Az „Unitárius Szószék” tisztelendő Szerkesztőségének Homoródoklánd. A fenti egyházi beszédről tudom, hogy ez ma — hála Istennek — nem időszerű, helyesebben, nem egészen időszerű. A bekövetkezett megpróbáltatásokra, majd a felszabadulásra vonatkozó jóslatok teljesülése indítottak a beküldésre. De beküldöm azért, mert nemzetünk vágyai, törekvései máig sem valósultak teljesen, így hát időszerűségét sem veszítette el egészen, különben sem árt megörökíteni, mikép gondolkozott, írt és beszélt az erdélyi unitárius papság Erdélynek román uralom alá jutása idején. Iszla, 1942 február hó 5. Atyafiságos szeretettel: *Bedő Árpád*, lelkész.

velett széttörhetően erejü hit élt, nemzete jövőjét, szabadságát úgy látja biztosítottak, ha nem tévesztik el az Urnak utjait s lelkükben őrzik törvényeit. Ezért mondja a fentemlített szavakat: „Őrizzétek és keressétek az Urnak a ti Isteneteknek minden parancsolatját, hogy birhassátok e jó földet s örökségül hagyhassátok fiaitokra is magatok után mindörökké“ Régmúlt időknek rég elhangzott tanácsa, de ereje, igazsága, jelentősége él ma is. Igen, ma, midőn lezajlott irtózatoss világegés üszkösödő sebének mardosó fájdalmát érzi testünk-lelkünk. Nem tartozik rám annak megállapítása, ki idézte fel az emberiség nagy szerencsétlenségét. A győztes világhatalmak minket és szövetségeseinket mondanak a lezajlott háboru okainak, s vádolnak hatalmi törekvésekkel, népfajok elnyomásával, de én azt hiszem, hogy a háboru előidézésében bűnös a föld minden népe, mert nem jézusi szeretet, hanem kaini gondolkozás, szentnek gunyolt önzés vezérlik, tetteikben, cselekedeteikben.

Nem célozom fejtegetni a lehetőségeket, hogy és mikép történhetett volna, a tény, a valóság száraz megállapítást kíván, s mi a hazafiui bánat szomorú lemondásával, mélységes aggodalmával, keserves könnyhullatással kell elismerjük, hogy a gigászi küzdelemben letiportattunk és most védtelenül vagyunk kitéve szomszédaink rabló étvágyának. Ránk törtek tehetetlenségünk tudatában, hogy levághassanak egy-egy darabot ezer éves hazánk testéből. Fájdalommal tölti el a hon bármelyik részének elvesztése minden magyar ember szívét, de csodálkozhatunk-e azon, ha nekünk, erdélyi magyaroknak, székelyeknek legjobban fáj bérceş kis hazánk az anyaországtól elszakítása, idegen uralom alá jutása, Amidőn szabadságunk szolgáltsággá sülyed, midőn rajtunk csakugyan beteljesedett a költő szava: „Szerte nézett s nem lelé honját a házában.“

Hazafiui mély bánat súlyos terhe alatt nyögünk. A szabadulás reménységének csalfa tündérei egymás után szállanak tova. Tehetetlen vergődésünkben izzóan éget a jövőtlenség sejtelme. Hitünk meghalt, keserves csalódásaink eltemették reménységünket. De nem! Még sem tudunk lemondani. Kereső lelkünk lankadatlan kutat s vágyó, fájó akarással keresi zürzavarában a megnyugvást, az összhangot, a vigasztaló reménységet. Hol találjuk meg? A vallás, az anyaszentegyház az égre mutat, az Istenhez az utat. Lelkünk nyugalma megtalálásában, s alapigénkben is leirt szent vágyódásunk elérésében, hogy

birhassuk e földet s örökségül hagyhassuk magunk után, csak az segíthet, ha őrizzük és keressük az Urnak a mi Istenünknek minden parancsolatját:

1. Erős hitben ő benne, Jézus példája szerint;
2. Áldozatos hazaszeretletben;
3. Igazságosságban embertásaink iránt.

A sors minden változása között őrizzük meg Istenbe vetett hitünket. Lehet-e a földön az embernek nagyobb erőssége, mint az, ha nem veszi el hitét, bizodalját a gondviselő Atyában? Jézusnak, az emberiség nagy mesterének hitét nem törhette meg üldöztetés, szenvedés, nem, még a kínos kereszthalál sem. A kereszt kínjai között is tudott hittel imádkozni az Atyához, mert érezte, hogy küzdelmei, szenvedései nem voltak hiábavalók s bár megölte őt a hatalmi vakság, csufosan keresztre feszítette az önzés bűne, eszméit diadalra segíti az igazságnak Atyja. Ha valóban Jézus követőinek valljuk magunkat, helyezzük bizodaljunkat az általa hirdetett egyedüli Istenbe, ki mindenhatóságával jelen van mindenütt, mindenben, a nagy természetben, mint egy folytonosan teremtő hatalom, az emberi szivekben, mint élő lelkiismeret, vigasztaló és bátorító erő, az elnyomott nemzetek lelkében, mint egy szebb világ, boldogabb jövőre biztató reménye, a történelemben, mint előbb-utóbb igazságot szolgáltató bíró. S nemzetünk multját tekintve, van-e okunk kételkedni az isteni gondviselésben, ki ezer évnek annyi háborgó vihara után is fenntartotta e nemzetet? Lehet-e megtagadni vallásunkat, mely az élő hitet s. a legboldogítóbb erkölcsi erőt, a szeretetet teszi urrá lényünk felett? Összeforrasztja szivünket az igazság előbb-utóbb diadalra jutása reményében, hitünk erősbül, szivünk minden dobbanásában halljuk a biztatást: Él még az Isten!

Igaz, a jelen vigasztalanul sötét. Idegen hatalmak katonái tapossák a haza szentelt földjét. Itt vannak letépni, leszakítani e földet a haza testéből, magukévá tenni az aranyat termő bérceket, aranykalással, zöld pázsitnak puha bársonyával borított halmokat, völgyeket, erdőkoszoruzta hegyláncainkat. Itt vannak, hogy itt élő fajrokonaink felszabadításának ürügye alatt szolgaságot hozzanak már a középkorban a szabadság eszméitől átitatott földre, hogy kiszívják vérünk, kihuzzák lábunk alól a földet, hogy koldussá tegyék benne a magyart, s ide-

genné tegyék számunkra őseink által szerzett s ezer éven keresztül megtartott hazát.

De él az Isten, kiben én hiszek, kiben bizok, ki nem csak a természetben alkotott törvényeket, hanem a történelmi igazságszolgáltatás mérlegét is kezében tartja s ha a hatalmi túltengés, a minden áron növekedni akarás ideig-óráig el is éri célját, s a szolgaság igáját vállainkra is rakják, de a Kárpátok szent bérceit, kőszáncait le nem rombolhatják, az Erdélyből a haza szive felé folyó vizek irányát vissza nem fordíthatják s e földön élő magyar és székely lelkeknek az anyaország felé szálló panaszos sóhaját, szabadság után való vágyódását el nem fojthatják.

Él még az Isten!, kiben én hiszek, kiben bizok, ki maga az örökvilágosság s nem tűrheti, hogy a sötétség sokáig elnyomja a világosságot, hogy az embertelenség, a durvaság széttörhetetlen békóba verje a lelkeket, hogy a vak tudatlanság gátjául álljon a kulturának, fejlődő tudásnak.

Van Isten, kiben én hiszek, kiben én bizok, ki egy örök teremtő erő, s nem nézheti el, hogy a történelmi haladás szekere visszafelé dőcögjön, ki maga a szeretet és igazság s nem engedheti, hogy magáénak tartsa és bírja e földet más nép, mint, amely azt vérével szerezte és megtartotta.

Készítik már a keresztet, ássák számunkra a sirvermeket, hogy abba belelökhesse nek. De van Isten, ki végtelen élet, ki leveszi vállainkról a keresztet, a sírból, melybe most talán belelöknek, kiemel, feltámaszt s megsegít szabadságunk kivívásában, ezeréves vérrel szentelt hazánk területi épségének helyreállításában.

E hit s a sors súlyos megpróbáltatásai között is az isteni gondviselésbe helyezett törhetetlen bizalom legyen vezére életünknek, mert ha a szenvedést teljesen meg nem is szünteti, ha lelkünk mardosó kinjait boldogsággá nem változtatja is, de kibékülésre hív a sors csapásaival, bevilágítja a kétség és bizonytalanság fekete sötétjét, eloszlatja a jövőtlenség sejtelmét, biztat egy szebb, boldogabb jövő reményével.

II.

De ha azt akarjuk, hogy hitünknek megnyugtató és kibékítő erejét érezze lelkünk, szent vágyódásunk teljesüljön, hitünkről bizonyosságot kell tennünk Isten parancsainak a haza-

szeretben megnyilvánuló magatartásában. Félretéve tehát minden önző célt, megbénító csüggetettséget, életünknek, cselekedeteinknek vezérgondolata legyen hitünkön kívül hazaszeretetünk. Isten is a mi erőnk által cselekszik, általunk segít, hitünk megfelelő élet, bizonyító cselekedetek nélkül nem élő, hanem vak hit, nem bennünk munkáló, alkotó erő, hanem tétlen szemlélődés, nem reménységek forrása, hanem üres álmodozás.

Tegyük élő valósággá, cselekvő erővé hitünket a hazaszeretet által. Távol legyen tőlem annak gondolata is, hogy fegyveres harcra szólítsalak afiai. Hisz annak ma már ugy sem lenne értelme, hanem nyilvánuljon hazaszeretetünk fajunkhoz, nemzeti jellegünkhöz való ragaszkodásban, kulturánk fejlesztésében, minden magyar ügyért való áldozatkészségben.

Neveljük gyermekeinket is ebben a szellemben, hadd ismerjék meg a magyar történelmet, magyar kulturát, e hazát, e földet, melyet őseink vérük hullásával szereztek, melyért évszázadokon keresztül véres tusákat vívtak, hogy gyermekeiknek, unokáiknak biztosítsák azt. Haza . . . Föld, melynek minden váromladékát, minden völgyét kemény, véres küzdelmekben elhullott ősök vére szentelte meg. Föld, melyet ha elhagyunk, vissza-vissza vágyunk, visszahív a völgyek öle, halmok oldala, mert „szívet cseréljen az, ki hazát cserél.”

Haza, az a hely, hol bölcsőnk fölé szerető szívek hajoltak, hol gyermekajakkal először rebegtük Isten szent nevét, apáét, anyáét. Föld, mely — kemény munka után bár, kenyeret terem, — mely az élet küzdelmei után örök békét és nyugalmat ad, hol az ősök megszentelt porai közé vegyül a miénk is.

Haza, mely nem csak föld, hanem nép is, melyhez testvéri kötelékek fűznek, mely egy nyelven beszél, egy nyelven imádja velünk az Istent. Nép, melynek törekvései, vágyai, reményei egyek a miénkkel, mely előtt kiönthetjük szívünk nyomasztó fájdalmait, melyet, ha elhagyunk nincs ki megértsen s testvéri lélekkel felfogja, mit szívünk érez.

Óh legyünk hűek e hazához szerencsétlenségében is. Teljesítsük kötelességeinket hazánkkal szemben még akkor is, ha darabokra törte, szétrombolta a háboru megsemmisítő vihara, még akkor is, ha annak fiai faj és osztálygyűlölettől elvakítva, egymást meg nem értve, vérengző fegyverekkel törnek egymásra. Még akkor is, ha áldozatkészségünkért ellenszolgálat-

tást nem várhatunk, mert csak így teljesíthetjük hazafiúi kötelességeinket, mert így lehetünk, ha nem is szabad, boldog polgárai e honnak, de tudva, hogy megtettünk mindent, mit tehetünk, lelkünk tépelődését enyhíti a lelkiismeret nyugalma, a tiszta önérzet felemelő tudata, kibékítő gondolata.

II.

Lelkünk nyugalmanak, tiszta öntudatának megőrzésére, Isten parancsolatainak megtartására szükséges, hogy lelkünket az Istenbe vetett hiten és hazaszeretelen kívül embertársaink iránt igazságos érzület is vezérelje.

Igazságosnak lenni bárkivel szemben, nem tekintve, hogy valaki szegény, vagy gazdag, egy Istent imád velünk, vagy nem, megsértett valamikor, avagy életét is kész érettünk feláldozni, igazságosak lenni egyéni céljaink, érdekeink feláldozásával is, nem könnyű feladat. Igen, mert az ember az önző, porias gondolkozástól nem mindig tud szabadulni. Az önző lelket nem érdekli mások sorsa, boldogok, avagy szerencsétlenek embertársai, virágzik, vagy hanyatlak hazájának, egyháznak sorsa, mindegy előtte. Az önző lélek saját érvényesülését tartván egyedüli életcélnek nem lehet igazságos sem.

Pedig az Isteni gondviselés, midőn az embert szabadakarral ruházta fel s tetteinek, cselekedeteinek urává tette, kötelességévé tette a felelősséget. Felelősségünk érzetében rejlik igazságos gondolkodásunk titka. Minden cselekedetünkben tudnunk kell, hogy minden egyes lépésünkért felelősséggel tartozunk másoknak, a nagy egésznek, saját lelkiismeretünknek, a mindenséget bölcsen rendező világszellemnek.

Lehet-e előttünk magasztosabb ideál, emberi létünkhöz méltóbb eszménykép, mint az egyéni és közös nagy szenvedések napjaiban is igaznak lenni. Jónak lenni magáért a jóért, a keblünkben élő lelkiismeret sugallata szerint, szabadakarral, de felelősségünk érzetével.

Óh az igazságos gondolkozástól vezérelt élet adhat csupán a léleknek békét, nyugalmat és elismerést, amit a világ nem ad és nem adhat, amit pénzen megvásárolni nem lehet. Igazságérzetünk ad erőt arra, hogy nemesen éljünk, hogy az ártatlannak, elnyomottnak keljünk védelmére s így ha nem is veszi le vállainkról az élet keresztjét, ha nem is háritja el a sors csapásait, de megnyugtató erővel tölti be keblünk ama

tudat, hogy felemelt fővel, tiszta homlokkal álhassunk lelkiismeretünk, embertársaink s amaz örök igazság ítélőszéke előtt.

Embertestvéreim! Honfitársaim! Ez örömtelen jelenben, jövő reménységében emeljétek fel hajlott vállaitokat, töröljétek le könnybelábadt siró szemeiteket. Ébredjünk, eszméljünk leverő csüggettségünkből, tehetetlen vergődésünkből. Életünk vezércsillagai legyenek Istenbe vetett erős hitünk, hazaszeretetünk, igazságosságunk. Ezek enyhítik háborgó lelkünk kínzó gyötrelmeit, tartják tisztán lelkiismeretünket s majd segítenek abban, hogy birhassuk e földet s örökségül hagyhassuk fiainkra is magunk után mindörökké. Ámen.

Bedő Árpád.

Elmondatt Vadadon, 1919 első vasárnapján.

A pályázat feltételei: A biblia megfelelő tételénck alapul vételével, irandó egy modern érvekkel támogatott lelkészi beszéd, melynek irányelve legyen az, hogy az Istenbe vetett hit, az unitárius vallás szerint, a hazaszeretet, vonatkozással a magyar nemzeti államhoz való ragaszkodásra, s igazságosság kell vezesse életünket, mert csak így lehet nyugodt a lelkiismeret, mert csak így teljesíthetjük emberi és hazafiui kötelességeinket, s lehet, ha nem is boldog, de a sorssal kibékült az ember, ha nem is a szerencse csillaga ragyog rá, hanem a sors csapásai sújtották őt.
